

FOI MEMO

Projekt
Stöd till utredning - En utökad tillgång till personal

Sidnr
1 (6)

Projektnummer
E13976

Uppdragsgivare
Försvarsdepartementet

FoT-område
Inget FoT-område

Författare
Peter Bäckström

Datum
2025-10-07

Memo nummer
FOI Memo 8960

Vad kostar det att göra lumpen? Ekonomiska konsekvenser av värnpliktstjänstgöring

Titel

Vad kostar det att göra lumpen? Ekonomiska konsekvenser av värnpliktstjänstgöring

Memo nummer

FOI Memo 8960

Bakgrund och syfte

I januari 2024 beslutade regeringen att tillsätta en utredning med uppdrag att analysera och föreslå åtgärder för att stärka personalförsörjningen inom Försvarsmakten. Syftet är att öka tillgången till personal och förbättra uthålligheten i både krigs- och grundorganisationen. Enligt direktivet (Dir. 2024:2) skulle utredningen bland annat analysera behovet av förändrade förmåner för totalförsvarspliktiga samt analysera de samhällsekonomiska konsekvenserna av sådana förändringar. Om behov föreligger skulle utredningen även lämna nödvändiga författningsförslag.

FOI har på uppdrag av utredningen genomfört ett antal analyser av förändrade förmåner till totalförsvarspliktiga.¹ Syftet med detta FOI Memo är att redovisa de delar av FOI:s arbete som rör storleken på ekonomiska ersättningar (dagersättning och utbildningspremie) till värnpliktiga under grundutbildning.² Memot utgår från tre huvudsakliga frågeställningar:

- Vilken är den förväntade ekonomiska förlusten i form av förlorad arbetsinkomst och pension för en individ som genomför grundutbildning med värnplikt?
- Vilken nivå på ersättning skulle krävas för att fullt ut kompensera individen för detta inkomstbortfall?
- Vilka är de statsfinansiella konsekvenserna av att höja ersättningen till en sådan nivå?

Memot är författat av Peter Bäckström som är fil.dr. i nationalekonomi och förste forskare vid FOI:s avdelning för försvarsanalys.

Utgångspunkter för beräkningarna

Analysen av de värnpliktigas inkomstbortfall utgår från antagandet att värnpliktsutbildningen medför att individens inträde på arbetsmarknaden förskjuts med ett år, för att sedan kvantifiera vad detta förlorade år är värt i termer av arbetsinkomst och pension. Beräkningarna baseras på statistik från Statistiska centralbyrån (SCB) avseende genomsnittliga bruttolöner för män och kvinnor i olika åldersgrupper i Sverige under 2023. Datamaterialet är tillgängligt via SCB:s statistikdatabas.

Det är viktigt att understryka att resultaten från beräkningarna bör tolkas som grova uppskattningar, eftersom de bygger på ett antal förenklande antaganden. Det innebär att vissa detaljer och verkliga förhållanden inte har tagits med. Resultaten ska därför ses mer som ett exempel på hur det, givet antagandena, *kan* se ut, snarare än som en exakt återspeglings av hur det faktiskt förhåller sig. På så vis är syftet med beräkningarna är att ge en övergripande bild av de *möjliga* ekonomiska konsekvenserna av en värnpliktsutbildning. De antaganden som ligger till grund för analysen är:

- Att värnpliktsutbildningen är ett år lång.
- Att individen, till följd av värnplikten, etablerar sig på den civila arbetsmarknaden vid 21 års ålder i stället för vid 20 års ålder.
- Att individens arbetsinkomst, när han eller hon etablerat sig på arbetsmarknaden, motsvaras av den genomsnittliga lönen för män och kvinnor i Sverige i en viss ålderskategori.
- Att individens löneutveckling över arbetslivet motsvarar genomsnittlig löneutveckling för män och kvinnor i Sverige.

¹ Se: FOI-2025-666:1. *Offert avseende stöd till utredningen En ökad tillgång till personal och en ökad uthållighet inom det militära försvaret*. I FOI:s stöd till utredningen har det, vid sidan av analyserna i detta memo, också ingått att analysera ekonomiska effekter av förändringar i dagpenning till totalförsvarspliktiga vid repetitionsutbildning; förändringar i resekostnadsersättningen till totalförsvarspliktiga; samt de ekonomiska konsekvenserna av att indexreglera dagsättningen till värnpliktiga. Resultatet från dessa analyser finns diarieförda på FOI-2025-666.

² Individer tenderar att föredra inkomst som ligger närmare i tiden framför samma inkomst längre fram i tiden. Eftersom en krona som erhålls i framtiden inte är lika mycket värd som en krona som erhålls idag måste framtida skillnader i inkomst därför diskonteras, det vill säga räknas om till ett nuvärde. Nuvärdet har beräknats utifrån en diskonteringsränta på 3,5 procent och en förväntad livslängd på 84 år. Skattefria belopp har beräknats utifrån en skattesats om 32 procent. Se: Trafikverket, *Analysmetod och samhällsekonomiska kalkylvärden för transportsektorn*. (2024).

Titel

Vad kostar det att göra lumpen? Ekonomiska konsekvenser av värnpliktstjänstgöring

Memo nummer

FOI Memo 8960

- Att löneutvecklingen enbart påverkas av antal arbetade år på den civila arbetsmarknaden, och att grundutbildningen inte påverkar en persons förväntade löneutveckling över arbetslivet, när han eller hon väl börjar arbeta.
- Att samtliga individer går i pension vid 67 års ålder, oavsett om de genomfört värnplikt eller inte.
- Att den förväntade livslängden är 84 år.
- Att individernas tidspreferens fångas av en diskonteringsränta om 3,5 procent.
- Att värnplikten inte har några övriga effekter på individens framtida beteende, exempelvis vad gäller utbildningsval, arbetskraftsdeltagande eller val av pensionstidpunkt.

Beräkningen av de statsfinansiella konsekvenserna av en höjd dagersättning utgår från planerade utbildningsvolymerna. För år 2026 antas 8 000 individer genomföra grundutbildning, med en successiv ökning till 12 000 individer år 2032.³

Vid beräkningarna av de statsfinansiella konsekvenserna har följande antaganden tillämpats:

- Att fördelningen av utbildningstid bland värnpliktiga under 2025 är: 7 procent har en utbildningstid på 9 månader; 68 procent på 10 månader; 8 procent på 11 månader; 8 procent på 12 månader; och 9 procent på 15 månader.⁴
- Att 91 procent av de som rycker in slutför grundutbildningen.⁵ De som avbryter gör det i genomsnitt under den tionde utbildningsveckan.⁶
- Att utbildningspremien beräknas enligt nuvarande regelverk.

Samtliga kostnader redovisas i nominella termer och avser perioden 2026–2032.

Resultat

Värnplikten gör att den förväntade livsinkomsten minskar med 553 000 kronor

Beräkningarna visar att en ett år lång grundutbildning medför en förväntad minskning av individens bruttolivsinkomst med cirka 553 000 kronor i dagens penningvärde. Denna summa motsvarar den ackumulerade skillnaden i arbetsinkomst och pension (sett över hela livet) mellan en individ som etablerar sig på arbetsmarknaden vid 20 års ålder och en som gör det vid 21 års ålder. Figur 1 sammanfattar de ekonomiska konsekvenserna av den senarelagda etableringen i arbetslivet, som antas följa av värnpliktstjänstgöringen.⁷

Av detta belopp utgörs cirka 516 000 kronor av förlorad arbetsinkomst under arbetslivet, medan resterande del hänförs till en lägre framtida pension. Pensionsförlusten har beräknats till cirka 200 kronor per månad före skatt.⁸ Beräkningen utgår från en pensionsålder på 67 år och tar hänsyn till att

³ Se: Forsvarsdepartementet, *Inriktning för militärt försvar 2025–2030*, Regeringsbeslut Fö2024/02054, 2024-12-19.

⁴ De vanligaste utbildningarna, för soldater och sjömän, är 9-10 månader långa, medan en längre utbildning krävs för exempelvis gruppchef eller plutonbefäl, vilket kan vara upp till 15 månader. Siffrorna återspeglar förhållandet bland värnpliktiga som påbörjar sin grundutbildning under kalenderåret 2025. Underlag från Plikt- och provningsverket, 2025-05-21.

⁵ Se: Dahl, A. *Hur många av de värnpliktiga som ryckte in 2021 fortsatte i Försvarsmakten? Läget den 31 december 2022*, Totalförsvarets forskningsinstitut. Memo 8093. (2023).

⁶ Se: Bäckström, P. *När bryter rekryter? En uppföljning av tidpunkter för avhopp från militär grundutbildning 2016/17*, Totalförsvarets forskningsinstitut. Memo 6348. (2018).

⁷ Det är viktigt att notera att värnpliktstjänstgöringen, i denna beräkning, medför att individens löneutveckling skjuts på framtiden med ett år. Den ekonomiska förlusten går därför bortom det enskilda år då han eller hon faktiskt gör sin värnpliktsutbildning: den värnpliktige kommer alltid att befinna sig ett år efter de som inte gjorde värnplikten i termer av löneutveckling. Detta gör att den totala ekonomiska förlusten är större än löneskillnaden mellan grupperna under själva värnpliktsåret.

⁸ För att beräkna effekter på pension per månad används Pensionsmyndighetens typfallsmodell (version 4.7). Beräkningen utgår från att en person får ITP-1 tjänstepension, får en real avkastning på 1,7 procent, och inte har något privat pensionssparande. Beräkningarna utgår från en person född 2004 och görs i fasta priser.

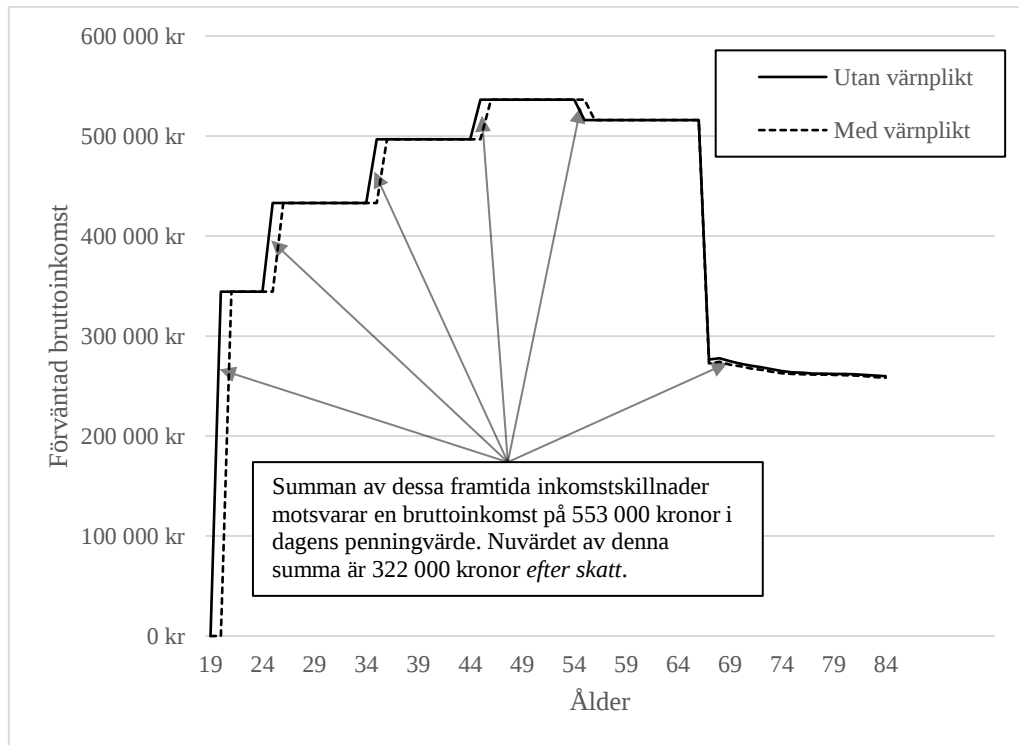
Titel

Vad kostar det att göra lumpen? Ekonomiska konsekvenser av värnpliktstjänstgöring

Memo nummer

FOI Memo 8960

värnpliktiga tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp som kompensation för de inkomster de kan antas ha gått miste om under tjänstgöringen.⁹

Figur 1. Förväntad bruttoinkomst över arbetslivet. Den heldragna linjen visar förväntad bruttoinkomst för en person som börjar arbeta vid 20 års ålder. Den streckade linjen visar förväntad bruttoinkomst för en person som, på grund av värnpliktstjänstgöring, börjar arbeta först vid 21 års ålder. Källa: SCB, Pensionsmyndigheten, och egna beräkningar.

En fördubblad dag ersättning skulle kompensera för inkomstbortfallet

För att fullt ut kompensera individen för detta inkomstbortfall skulle ett skattefritt engångsbelopp om cirka 322 000 kronor behöva betalas ut till varje värnpliktig under det år då han eller hon gör sin grundutbildning.¹⁰ Detta belopp motsvarar *nuvärdet* av förväntade framtida skillnaderna i arbetsinkomst och pension *efter skatt*, mellan en person som börjar arbeta eller studera vid 20 års ålder, och en person som börjar arbeta eller studera vid 21 års ålder.

Som jämförelse uppgår dagens totala ersättning till en värnpliktig som gör grundutbildning under ett år (inklusive dag ersättning, utbildningspremie och värdet av naturaförmåner såsom kost, logi och kläder) till ett uppskattat skattefritt belopp om totalt cirka 217 000 kronor.¹¹ Av denna summa utgörs

⁹ En totalförsvarspliktig som genomgår grundutbildning under minst 120 dagar utan avbrott ska för ett år tillgodoräknas pensionsgrundande belopp som motsvarar hälften av genomsnittet av samtliga fastställda pensionsgrundande inkomster under intjänandeåret. Den pensionsgrundande inkomsten var i snitt 367 500 kronor under intjänandeåret 2022. Se: Pensionsmyndigheten. *Pensionssystemet i bilder och siffror 2023*. (2024).

¹⁰ Denna summa (322 000 kronor) kan, givet de antaganden som gjorts, sägas återspegla individens *alternativkostnad* för värnpliktstjänstgöringen; det är vad en person går miste om när han eller hon tvingas göra värnplikt under ett år, istället för att arbeta eller studera. För en diskussion om begreppet alternativkostnad, se: Stone, Daniel F. Clarifying (opportunity) costs. *The American Economist*. 60:1 (2015): 20-25.

¹¹ En totalförsvarspliktig som genomgår en grundutbildning som är längre än 60 dagar har rätt till dag ersättning med 146 kr per tjänstgöringsdag. Inom totalförsvaret räknas även lördagar, söndagar och övriga helgdagar som tjänstgöringsdagar. Dag ersättning per månad uppgår därmed till ungefär 4 380 kr. En värnpliktig som har slutfört en grundutbildning som är längre än 60 dagar har vid uttryckning rätt till en utbildningspremie med ett belopp som motsvarar vad han eller hon sammanlagt har fått i dag ersättning under grundutbildningen. Om grundutbildningen är längre än 400 dagar betalas dessutom ett tillägg med 12 200 kronor ut. Både dag ersättningen och utbildningspremien är skattefria.

Titel

Vad kostar det att göra lumpen? Ekonomiska konsekvenser av värnpliktstjänstgöring

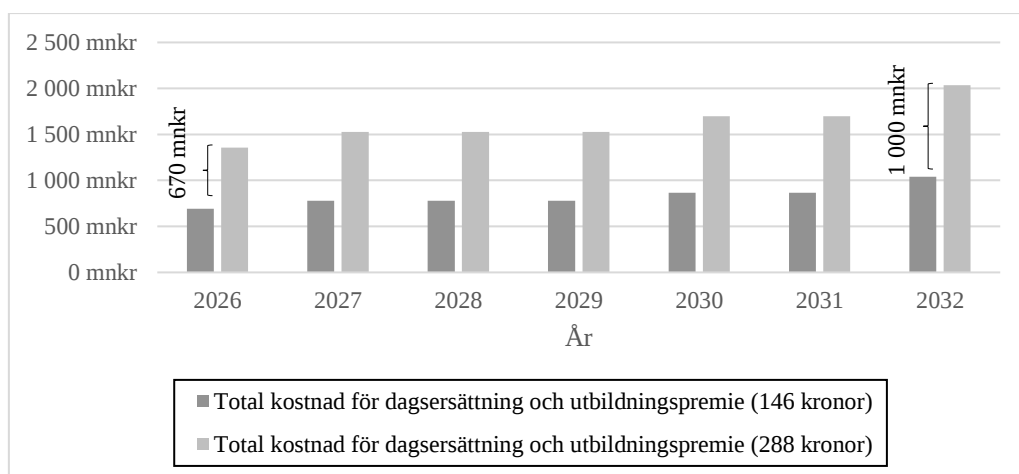
Memo nummer

FOI Memo 8960

cirka 107 000 kronor av kontanta ersättningar, medan resterande del är en uppskattning av naturaförmånernas marknadsvärde.¹²

För att fullt ut kompensera en värnpliktig som gör grundutbildning under ett år skulle staten därför behöva höja den totala ersättningen till den enskilde (dagersättning och utbildningspremie) med omkring 105 000 kronor. Med bibehållet system för beräkning av utbildningspremie betyder det att dagersättningen till de värnpliktiga skulle behöva höjas från dagens 146 kronor till omkring 290 kronor per tjänstgöringsdag.

En sådan höjning skulle, vid en utbildningsvolym om 8 000 värnpliktiga (planerad för 2026), innebära en årlig merkostnad för staten på cirka 670 miljoner kronor.¹³ Vid en framtida utbildningsvolym om 12 000 värnpliktiga (planerad till 2032) skulle merkostnaden uppgå till omkring 1 miljard kronor per år. Figur 2 visar en uppskattning av statens totala kostnader för dagersättning och utbildningspremie vid olika nivåer på dagersättningen.

Figur 2. Uppskattad total årlig kostnad för dagersättning och utbildningspremie, vid olika nivåer på dagersättningen. Planerade grundutbildningsvolymen för respektive år. Miljontals kronor

Avslutande kommentarer

Analyserna i detta memo visar att värnpliktstjänstgöring kan medföra en betydande ekonomisk alternativkostnad för individen, i form av förlorad arbetsinkomst och lägre framtida pension. För att fullt ut kompensera detta inkomstbortfall skulle den ekonomiska ersättningen till värnpliktiga behöva höjas avsevärt jämfört med dagens nivå. Samtidigt skulle en sådan höjning innebära en ökning av statens kostnader. I grund och botten handlar denna avvägning därför om hur den samhällsekonomiska kostnaden för värnplikten ska fördelas: ska den bäras gemensamt av *alla*

¹² Fri kost, logi och kläder är antagligen de förmåner som betingar det största ekonomiska värdet för den enskilde. En värdering av dessa naturaförmåner bör utgå från *mottagarens* värdering av dem, snarare än arbetsgivarens kostnader för att tillhandahålla dem. Marknadspriser för motsvarande varor och tjänster brukar därför användas som en uppskattning av det monetära värdet av naturaförmåner. Beräkningen utgår här från en uppskattning om att det samlade monetära värdet av förmånerna till en värnpliktig under ett år är omkring 110 000 kronor. Denna summa motsvarar årshyran för ett rum i en studentkorridor i Skövde under år 2024 (enligt SFS Bostadsrapport 2024) samt det normalbelopp som Kronofogden bedömer ska räcka till de mest grundläggande levnadskostnaderna (exkl. boendekostnad) för en ensamstående vuxen under år 2025. För en diskussion om hur naturaförmåner ska värderas i offentlig statistik, se: ILO. *An integrated system of wages statistics. A manual on methods* (1979).

¹³ Denna summa (670 miljoner kronor) kan, givet de antaganden som gjorts, sägas återspegla den *implicita inkomstskatt* som de värnpliktiga, med dagens nivå på dagersättningen, årligen tvingas betala. För en diskussion, se: Hansen, W. Lee, och Burton A. Weisbrod. Economics of the military draft. *The Quarterly Journal of Economics*. 81:3 (1967): 395-421.

Titel

Vad kostar det att göra lumpen? Ekonomiska konsekvenser av värnpliktstjänstgöring

Memo nummer

FOI Memo 8960

skattebetalare, eller ska den bäras av de ungdomar som gör värnplikten? Att göra denna avvägning är ytterst en fråga för våra folkvalda politiker.¹⁴

Resultaten bör dock tolkas med stor försiktighet. Analyserna är att betrakta som mycket grova uppskattningar som bygger på en rad förenklande antaganden. Det innebär att vissa detaljer och verkliga förhållanden inte har tagits med, och att siffrorna främst ska ses som en illustration av möjliga ekonomiska effekter.

Dagens värnpliktiga är en starkt selekterad grupp, vars löneinkomster över ett arbetsliv antagligen är relativt höga.¹⁵ Av den anledningen kan det tänkas att beräkningen *underskattar* individens alternativkostnad för en grundutbildning; ju högre inkomster en värnpliktig kan förväntas ha i sin framtida karriär, desto större blir de ekonomiska konsekvenserna av att få denna karriär uppskjuten.¹⁶

Samtidigt kan det inte uteslutas att värnpliktiga anpassar sitt arbetskraftsutbud, exempelvis genom ett längre arbetsliv, för att motverka de negativa effekterna från ett försenat inträde på arbetsmarknaden.¹⁷ Dessutom utgår analysen från antagandet att en grundutbildning inte påverkar en individs *humankapital*, alltså de kunskaper och färdigheter som han eller hon tar med sig till ett civilt arbete. Om det skulle visa sig att den civila arbetsmarknaden sätter ett högt värde på de kunskaper och färdigheter som en värnpliktig lär sig under grundutbildningen, innebär det att beräkningen *överskattar* grundutbildningens alternativkostnad för individen.¹⁸¹⁹

¹⁴ För en diskussion, se: Hansen, W. Lee, och Burton A. Weisbrod. Economics of the military draft. *The Quarterly Journal of Economics*. 81:3 (1967): 395-421; Poutvaara, Panu, och Andreas Wagener. To draft or not to draft? Inefficiency, generational incidence, and political economy of military conscription. *European Journal of Political Economy* 23:4 (2007): 975-987.

¹⁵ Jonsson, E. *Rekryteringsunderlaget 2023*. Försvarshögskolan. (2024).

¹⁶ Bingley, P., Lundborg, P. & Vincent Lyk-Jensen, S. The Opportunity Costs of Mandatory Military Service: Evidence from a Draft Lottery. *Journal of Labor Economics*. 38:1 (2020): 39-66.

¹⁷ Se, exempelvis: König, S., Career histories as determinants of gendered retirement timing in the Danish and Swedish pension systems. *European Journal of Ageing*. 14:4 (2017): 397-406.

¹⁸ Bingley, P., Vincent Lyk-Jensen, S., & Rosdahl, A. Military Service and Skill Acquisition: Evidence from a Draft Lottery. *Journal of Human Capital*. 16:3 (2022): 404-36.

¹⁹ Bäckström, P. *Värnplikt och utfall på den civila arbetsmarknaden. En systematisk litteraturstudie*. Totalförsvarets forskningsinstitut. Rapport 4584. (2018).